

Madi Kaama Musundo

Waaliwutaanan safandu 2012 siine

Gollen tere kille :

Xaaye Tanbo Manga Baccili danca

Gajaaga xiisa

Safandaana : Saaliyan Baata Kanute, Laani Moodi (Gajaaga)

Rédaction du gagnant du prix Mady Kama 2012

Thème du concours :

Hommage à Khayé Tambo Manga Bathily

L'histoire du pays de Gadiaga

Auteur: Saliya Bata Kanouté de Lany Mody (Gadiaga)

Madi Kaama Musundo

Waaliiwutaanan safandu 2012 siine

Gollen tere kille :

Xaaye Tanbo Manga Baccili danca

Gajaaga xiisa

Safandaana : Saaliyan Baata Kanute, Laani Moodi (Gajaaga)

Rédaction du gagnant du prix Mady Kama 2012

Thème du concours :

Hommage à Khayé Tambo Manga Bathily

L’histoire du pays de Gadiaga

Auteur: Saliya Bata Kanouté de Lany Mody (Gadiaga)

Orthographe : Soninké du Mali

Illustration: Michael Harrar

Raconté par Bakéli DIAGOLLA de Ségnélou

Hamidou SIMA d'Ambidédi

Djinmé BATHILY de Moussala Gadiaga

Ecrit par Saliya Bata KANOUTÉ de Lany Mody Gadiaga

Première édition, 300 exemplaires

Janvier 2016

Madi-Kaama Musundo

BP 192, Kayes, Mali

Radio Rurale

Kayes-Plateau, Mali

madikaamamusundo@yahoo.fr

© 2016 Association Madi-Kaama Musundo

Safandiyinme

O naxalinten ya ni lenki koota ke yi na Gajaaga taarixun safa n'a ja kitaabe yi katta Sooninkara su yi. Nan kati n'o danben do o naamen sanqi, n'i tonto xoyi sintonte, ma i na kisi kallen ja, safanden baane ya nan katta n'o deema ti ken ja. Fo wo fo ga na toxo digaamen baane maxa, a kalla ya, baawo haqiren me janbante nta, safanden yan toqo. Safanden ya na tuwaaxun bangandini, na hadamarenmun bugu biten ja ti xaranjen ja.

Tuwaanun ji Sooninkara nan xaso, nxa lenki lemunun nta i tu, baawo i tuwaaxu ke ma safe. Gelli i ga kara, tuwaaxunun xa daga saxu do i batten ja. O gaa kiye be di xoyi lenki, o na xan gajajen ya kiye, beesu nan xawa i naxaanen siitini i xannen yiriwayen do a topotonden ja. Ken ya ni, fedde SIL naxaanen siitinten ga ni kitaabi dabariyen do xaranjen ja o xannun kanma, Maali, Fatanbinnera, a do duna su.

Sere be ga da safandiyinmen safa a toxon ni *Banjugu S. Daraame*. A gollen ga ni kitaabi baganden do xaranjunden ja o xanne ke kanma.

Rorage

Sooninkon ti: « *Xirisen taaxunten ga wa ke be walla, leminen siginten nt'a walla!* »

« *Saado an ga wa wande tuunu, an du tu fina!* »

Ken du tuwiye yan da o maarenme Saaliyan Baata Kanute sufa, a ga giri nan kije xirisun ŋa, i na a wara kille Gajaaga taaxumoxon kanma.

Xa gaa fiinu beenu jiini ke kitaabe noxo : Gajaaga taarixu, seron ga ri me kaane moxo be, Gajaaga toxon riimoxo, Gajaaga Tunkaaxu, i me maremoxo, a do tunkanu beenu ga da tooren faraaxu.

N ga da Fadelankon do Jaagollanun do Gunjamulankon xiisan kita sere be yi, ken ni Bakkeli Jaagolla ya yi, Senjelu. N da Siimakundankon xiisan kita Hamiidu Siima ya yi, Anbideedi Siima. N da Baccilinun xiisan kita Jinme Baccili ya yi, Muusaala Gajaaga, mangan ya ni.

Ken ŋa, o wa yanpeyen mundunu kitaabe ke xarangaanon su maxa, i nda juumeyu beenu wari a di, baawo hadamarenmen gollen su ma tinme !

Gajaaga riimoxo

Tirindindi fana :

Fadelankon yan da Gajaaga joŋa. Maamu Fade yan ri nan giri Fuuta, Senegaali jamaanen ŋa. Maamu Fade taaxu kurumen ya noxo jin kanma nan giri Fuuta, jin do a gaa riini ma a gaa kijeene Guccube yi, a sege non ŋa.

Alla d'a taaxunoqun gemundi gasanbitinŋe ya wure yi, a da sokkun kafu me yi na yinben kumu. A koota alimeeti nta du yi. A da yinben kumu ti sendenŋen ŋa.

Gajaaga ga n'a koni, seron w'a faamunu ti Baccilinun ya yi, xa ayi, Baccilinun feti, Fadelankon yan da Gajaaga joŋa. Maamu Fade ni Fuutanken ya, Suballen ya ni, jiidunken ya ni. A xibaarini ti jiidunkon ya yi.

Jiidunkon da Maamu Fade xibaari ti sere yogo riyeŋ ŋa, ken koota, ma ken dinma, fanŋe ke tafatoyen nta dangini sogone fillo yi. Maamu Fade ga xibaari ti sero ku beenu riyeŋ ŋa jiidunkon maxa, a xibaarinden do sero ku riyeŋ naxa, i gaa a koono, a wa siino tanmi do ŋeru (17) bakka, Nebillaayi Isa bangayen kama sikkandin do tanpillen do ŋerundin ya ni.

Maamu Fade toxon ga na koni, seron na a sinmana ti yaxaren ya ni, xa a nan laabe seron danŋa : Maamu Fade feti yaxare. Maamu Fade ni yugon ya yi. Maamu Fade da waxati dallante ŋa taaxunu taaxura ke yi, a ma toxo taaxu a yi.

Maamu Fade danqanaaxu ti jiidunkon ga da i xibaari ti sero ku beenu riyeŋ ŋa. A danqanaaxuyen falle, a da gunnen ŋa du danŋa teranlenma ya. Waxati su a wa yiilene gunne ke noxon ŋa, a gaa koroosindini jiidunkon ga da i xibaari ti sere ke be yi, a nan maxa i ji i batten ŋa.

Maamu Fade ni gajanŋaanan ya yi. A ga da sere ke be riyeŋ xibaaren mugu, na Maamu Fade toxo yiilene gunnen ŋa, koota yi, i da me wari. I da me kuupji, kuupinde su fataama, na me tirindi, tirinde su fataama, na me xibaari, xibaarinde su fataama, na me daro, daronde su fataama, na me terinka, terinkande su fataama. I ŋa me da taaxanlenmo yi. I su ŋa mangu yi. I baananbe su nta mareene me yi. I da laayidun xa kini me yi ken koota su yi. Ken laayidu xa ni manne yi ? Maamu Fade ti Sanba Yaate danŋa : « O na gingen sigindi o do me naxan ŋa. » Sanba Yaate do Maamu su duŋe ti Maamu sefe ke yi. Xa, Maamu Fade ti Sanba Yaate da : « Saasa, xunbane suxuban ŋa, o na tere katta me yi, o nda gemu noqu be yi, o na gingen kara non ŋa. » Sanba Yaate do Maamu Fade duŋe ti Maamu ke sefe xa yi. Sanba Yaate d'a koyi Maamu yi ti ike ni gajanŋaanan ya yi. Maamu Fade xa d'a koyi Sanba yi ti ike ni gajanŋaanan ya yi.

Maamu Fade ti Sanba Yaate da : « Laayidu be gaa o naxan ŋa gingen xibaare, xunbane o ga na wuyi saqa, yillen ga na kare, o na tere katta me yi, o nda gamu noqu be yi, o na gingen sigindi non ŋa. » I ga wuyi saqa, yillen ga kare,

Maamu Fade suxubanfo, nan janbandi. A gaa joofeene farintonbe yogo wa Guccube banboxun ɗa, a da Sanba Yaate ɗi sikki farintonbe ke yi. I da me kuɗɗi.

Mekuɗɗinden falle, Maamu Fade ti Sanba Yaate da :

« Maama, anken jawo de ! » Sanba Yaate ti Maamu Fade da : « I ga giri tannu, i da killen raga riini, i gan nan maxa sigi yere yi, i ɗi an ɗiini an guppen wure. » Maamu Fade ti Sanba da : « Laayidun ni laayidun ya yi, xa, an da golle ke ɗanmoxon sooxi ! I d'i suxubanfon yiga ya nan janbandi. Anken furute terenden ɗa ! O ga nan xawa genme noqu be yi, o nta genme non ɗa ! N nda bara, an na ti in d'an sooxi, na a ɗi, an rimoxon ya n ri ti sooxiran ɗa. »

Kuudo o filli su nan kisi sooxira ke yi, o na gingen sigindi ke farintonbe yi. I wa tini non danɗa : « Sanbanfare. »

Sanbanfare faayi ke Guccube wure, banboxun ɗa, Guccube do Seɗelu naxa, xaaren xanne, i na ti Seɗelunxaare. Sanba Yaate taaxu Sanbanfare yi waxati deppe noxon ɗa. Xadi, Maamu Fade, a munaaxu ke ya sabatinten ni.

Koota yogo Sanba Yaate gaa yiileene fanxanne ke yi, a da fo xoqen wari, na kaafan toxo a kitten ɗa, a da xoqe ke kutu. Ken noqu su Maamu Fade ti Sanba Yaate da :

« Maama kundu xa ? » Sanba Yaate ti Maamu Fade da :

« Maama, n ma a tu ti an ya ni. » Maamu Fade ti Sanba

Yaate da : « Ike Maamu fade na ɗa jiidunke yi, Sanba

Yaate, an xa na ja dojadunke yi. » Maamu Fade teleno jin ja, Sanba Yaate teleno dojan ja. Maamu Fade do Sanba Yaate toxo ken moxo ya di. I wa me xantana, i wa me xibaarini, i wa me terinkana.

Sanba Yaate ti Maamu Fade danja : « Maamu Fade ! An dalla ke guppe wure yi ba ? » Maamu Fade ti Sanba Yaate danja : « N wa ke guppe wure, a wa wuccu gabe bakka. » Guccube toxon bangemoxon ri ke moxo ya yi. Guppe, a do wucce. I ti Guccube.

Gajaaga, Fadenun wa Guccube, a do Tafasiriga Gajaaga. Fadelankon ma mare Gajaaga yi abada, faara ma ri i na buna katu. Fadelankon ni mangun ya yi. Gajaaga mangi fanon ni Fadelankon ya yi. I ya ni Gajaaga mangin xirisun ja. I waaxinun ya ni Gajaaga mangun kuttun su yi. Jaaxa Sanba Yaate lagarun ni jin ya yi !

Janmu Jaagolla

Sanba Yaate faaba Hanma Jungunte Torowore, a ya n giri kinbakka nan ri taaxu Keju. A da kame do tanpille (120) siine ya ja Keju taaxen ja. Hanma Jungunte kallen falle, Sanba Yaate giri Keju nan ri taaxu Seegaala. Seegaala ya ni Sanba Yaate taaxura fanan ja. Sanba Yaate taaxura fillandin ni noqu be i gaa tini non danja Sanbanfare, non faayi Guccube kanma, banboxun kitten ja. Sanba Yaate

taaxa sikkandin wa Kaabinnu. Kaabinnu wa Senjelu do Wakko naxan ɗa. Xa koota be gaa xoyi lenki, Kaabinnu ntaxa non ɗa, Wakko ntaxa non ɗa. Debi xason ya ni ganni ganni, xa i ntaxa du yi. A tuyinten ya ni Hari lenki nan ti debi xason ya ni. Sanba Yaate da ku debu sikki ya taaxundi Gajaaga yi : Seegaala, Sanbanfare, a do Kaabinnu.

Seegaala Gajaaga toxon riimoxo

Sanba Yaate Torowore, n'a toxo Seegaala taaxen ɗa, koota yogo a da tumujan kari, a d'a soro. N'a toxo yigene, a baane, a da du toxo yigaye ke noxon ɗa ti : « N seera gaa la » Banbaranxanne, (a seera gaa la). Seegaala deben toxon riimoxon faayi kundu ya yi. "Seera+ gaala", a da deben toxon xiri Seegaala. Seegaala faayi Jooguxaare do fankitten naxan ɗa.

Na Sanba Yaate toxo Seegaala taaxen ɗa, Seegaala jonkonme ke, Gidimaxa waxen ɗa, Maxan Malle Sumaare waaxi be toxon ga ni Saalun Mukke Jiggeli Sumaare, ken wa taaxunu xoolinxannen ɗa gujan kanma yi. I wa ken noqu xilli Gijiwolixoole. Sanba Yaate d'a sagata n'a muuru a maxa yi, a nan kare katta Gajaaga waxen ɗa. Saalun Mukke Gijiwoli dunde Sanba Yaate danɗa. Sanba Yaate yan da Sumaarenu ku sababu Seegaala taaxen ɗa.

Jaagollanjanmun riimoxo

Fitinan yan d'a sababu. Ken koota, tunkanlenmun duurun ya n yaxiini me yi. Sanba Yaate Torowore yaaxen bogu do yaxannanxuso yi, Jonboxu tunkanyugon renyaxare. Ken koota, Xaasonkon ya n mare Jonboxu yi. Sanba Yaate Torowore da yaxannanxuso ke muuru, i d'a kini a yi. Ken koota, yaxannanxuso ke leegunden gaa riini, Sanba Yaate taaxunten wa Kaabinnu, Senjelu do Wakko naxa. Leegundaanon ga ri koota be yi, a wuro, i do maanon ga bogu beran na, a koota i na mellikettun ya koorini gollitabun na, kuudo na maano ke wanqi. I ga da mellikettun koori gollitabun na na maano ke taaxundi gollen kanma, "axa wa a xala maanon gaa noqu su yi, yaxannan mison wa non na !" Yaxannan mison wa sikki melle ke falle yi. I da yaxannu ku kaba ti i nan maxa sigi non na, xa, yaxannu ku ma i kabandun mugu. I da jaanen wutu i xanne maxa yi. A koota yaxannan baane wa yaxannu ku noxon na a toxon ni Leele xusugotte. Leele xusugotte da du toxo jama ke yi ti : « Sere be nda jaane ro ike yi, a kaman na bone bogu a yi ! » Leele xusugotte ni sere ya yi, korotigumu xoore ya ni. Ken batte su Leele xusugotte da fitinan kutu. Sanba Yaate Torowore maanon ga taaxu tungon kanma, maano ke xenu bakka tungon kanma nan kara, n'a sababu na Leele xusugotte korotun na. Faaren daga Sanba Yaate Torowore yi ken noqu su yi. Sanba Yaate Torowore ti : « Fo wo fo ga ni

leegundanlenma yi, i n'a su kari, fo wo fo nan maxa saage katta i jamaanen ɗa, i yinmen wa a wure. » Ken noxon ɗa i ga da sero beenu kita n'i kari, i da kun kari. Sero beenu ga wuru, kun daga xaliife Wakko deben ɗa. Wakko wa Senjelu do Gunjemu naxan ɗa banboxun banɗe. Sanba Yaate Torowore do i seron da killen wutu katta Wakko. Wakko debe ke a koota, jan sire nta i kanma yi, baawo korotigumun ya ni. Sanba Yaate do i jaman ga joofe Wakko yi, Wakko deben kaananko, i toxonun ga ni : Maxan Jaabesi Jaaguraaga Tanbakoli bancinnaagume, a do i koren da Sanba Yaate Torowore do i jaman gamundi. Sanba Yaate Torowore ti Maxan Jaabesi danɗa, i ri do leegundanlenmu beenu ga wuru nan ri xaliife an ɗa ya, i ri do kun ya batte. Maxan Jaabesi ti Sanba Yaate da : « An ga na ni leegundanlenmo ku kitta ma an ga na o su kari. » Sanba Yaate ti ma i ga da axa su buruxa me kanma. Maxan Jaabesi Jaaguraaga ti Sanba Yaate danɗa : « Oku buruxandaanan ma ri fina, oku nta gilli do an batten ɗa, baawo anken ni jiigollan ya yi. » Maxan Jaabesi do i jama, aken Sanba Yaate do i jama. Ke gajan bera ya ni Sanba Yaate Jaagollanjanmun* ga koni na Toroworenjanmun wara. A do Maxan Jaabesi Jaaguraaga Tanba Koli Bancinnaagume fitinan joppe ke

---

* Nxa, xiisagumu tananu ti: « Sanba janmun ni Yaateera. A ma ya toxon ni Jaagolla, baawo harisa Jaagolla toxonun w'i debe Senjelu. »

moxo ya yi. I da tanjikke do siino sikki ya na bunan ɗa ma Wakko deben gaa karene. Ke su sababun ni Leele xusugotte ga da Sanba Yaate Jaagolla yaxarinxuson do duna fata ya.

Wakko kare falle, Leele xusugotte koota yogo a ti ma i ga da Sanba Yaate do duna fata.

Gunjamulanko ku ni sero ya yi, i wa i du mulla siri, i ma sanga ti du yi, faara ma ri sere nan sanga ti i yi. Ken Leele xusugotte, a da lafa waaren wutu, na nooranxulunbanlenmen wutu, na i korotun wutu, a da killen raga katta Kaabinnu. A ga joofe Kaabinnu, Leele xusugotte da du toxo Sanba Yaate Jaagolla falle, na a xiri, Sanba fallakoyinten ya ni, a d'a xiri ta fana, a m'a numu, a d'a xiri ta filla, a m'a danku, a d'a xiri ta sikka, a m'a jaate. Leele xusugotte da du toxo Sanba Yaate Jaagolla danɗa : « Sanba Yaate Jaagolla, an na wuru yugun xooron ɗa, an na wuru ike yaxarinma xa yi ? Ike ni an mangi yaxaren ya yi, an nta xawa nan wuru ike yi. » Ken noqu su Sanba Yaate Jaagolla da i falle faayi yaxare ke yi. Yaxare ke da lafa waaren do nooranxulunbanlenmen bifindi ti Sanba Yaate Jaagolla yi. Ken noqu su kanjaxullen ya n bogu Leele xusugotte korotu ku ya, nan ware Sanba Yaate Jaagolla kaane. Sanba Yaate da kanjanxulle ke batu. Kanjanxullen da Sanba Yaate Jaagolla yanqandi Xanja kunmen ɗa. Sanba Yaate kafi jiidunkon ɗa, hari an dan ke lenki. Sanba Yaate Jaagolla soomanrenmen toxon ni

Saalun Mukke Taawo. Ke Saalun Mukke Sumaare be a ga da a girindi Gidimaxa waxen ɗa, a da i sooma ke toxora ken ya yi.

Jooguxaare riimoxo

Saalun Mukke Taawo Jaagolla yan da yaxare yaxi Guccube, yaxare ke toxon ni Joogu Tanbodou. A ga da futtanna be kini Joogu Tanbodou yi, ken jiidi siri ma a gaa gunbo saarana. Ken gunbo yan da xaare ke sababu. Kiyen ga na sigi, (kinsiga) nagaana ke na naanun konko katta fanɗen ɗa, a nta Joogu gunbo ke walla kappa naanun ɗa. I ga na sege gilli fanɗen ɗa, a na gunbo ke ni du kaane yi. Nagaana ke da waxati dallante ɗa ken moxo yi, a ga lasame, a da a ko naagumen danɗa, Joogu, nan ti a nan nta minni do naanun ɗa. Fulle ke dan ke sefe da toru faga, ma seron gaa roono Joogu wure ti a na ke noonen ya na a yi, a na a kari. Joogu Tanbadu ma duɗe a waxatin ɗa. Koota yi, nagaana ke da na ke wulluxuumantabatu, a da naanun konko katta fanɗen ɗa, a yinme bati do gunbo ke batten ɗa, gunbo ke ga kije i mininoqun ɗa, a da wucce sigi, na i kaaron faayi, gunbu duuro fe. Ken da a ɗi Fulle ke wa muqu a gaa a faayini. Gunbo ke d'i bennen luxuluxu xentinɗen wure na a bagandi, xentinɗe ke wa a bennen ɗa, a mini na xentinɗe ke toxo a bennen ɗa. Gunbo ke ga duguta minnen ɗa, a

gaa xentinje ke taaxundini bakka i bennen ɗa, fulle ke gungumu katta na ke yi, na na ke sanpa ti guman ɗa, na ke ga dire, xentinje ke batten toxo waareene jin gaa bakka fonne fonne ma a gaa jaana xaaren ɗa. Joogu ke futtanna yan da xaare ke bagandi, i ti non danja Jooguxaare. Ken Jooguxaare faayi Seegaala do Kooteera naxan ɗa, banboxun kitten ɗa. Siine su Gajaaga Maali do Gajaaga Senegaali do Murutaane fonkaaran debu, debu beenu ga me jiini non ɗa, a wa tanjikke debe haqen bakka.

Jooguxaare kiite

Xaare ke xaaraaxun ga sabati waxati be yi, Guccubenkon fuuti do xaare ke yi nan ti i ren yaxare Joogu Tanbodu futtannan yan da xaare ke bagandi, ken kuɗa i ya fo ni. Seegaalankon xa ti i ya do xaaren nan xawa, baawo xaaren na Seegaala deben wure ya yi. Senjelunkon ti i ya fo ni xaaren ɗa, baawo yaxaren do i kittidufon su mareene ikun ya yi. Ken koota Saalun Mukke Taawa Jaagolla da xaare ke kiiten kini moodinun ɗa. Seegaala ti Siibikundankon na kiiten kiiti. Siibikundankon ti yaxare su yinme ya fo ni i futten ɗa, a saara fo feti, a do waaxi fo feti, yaxaren do i futten su mareene i kiina ya yi. Kiiten kuti ke moxo ya yi Siibikundankon maxa yi. Xaaren ja

Sejelunkon xalle yi. Janmu Jaagolla ya fo ni xaare be i gaa a xilli Jooguxaare, Seegaala do Kooteera naxan ɗa.

Janmu Gunjamu

Maxan Jaabesi Jaaguraaga ya n giri ti kinbakkan ɗa, i xosi ti a danɗa : « Jaaguraaga Tanbakoli Bancinnaagume. » Maxan Jaabesi Jaaguraaga ni xajaanan ya yi. I do Sanba Yaate Jaagolla gajannen falle, i da Wakko deben wara. I teleɗo gunnen ɗa Wakko banboxu, Fanlenme xannen ɗa, i ga joofe dingira yogo yi, i d'i yokkun yanqandi non ɗa. Ken falle, Maxan Jaabesi Jaaguraaga da tumuja yogo kari, a do i seron gaa yigene, ken waxati manqanɗe nta gunne ke banɗe wo banɗe su yi, a da du toxo sero ku da, a ti : « Ke gunne wa jamu ya. » A seron da du toxo a da, i ti : « Gunjamu. » Janmu Gunjamu ri ke moxo ya yi. Deben toxon ri ke moxo ya yi. Maxan Jaabesi Gunjamu yan da Gunjamu deben taaxundi. Gunjamulankon wa debu sikki marana Gajaaga : Gunjamu debe, Gallaade debe, a do Yaaginne, i ka baane wa Gidimaxa, ken ga ni Bulle.

Yaagine Gajaaga toxon riimoxo

Gunjamulankon ri taaxu Yaaginne, ken d'a ɗi Siiman wa non ɗa. A koota Jaafunu Yaaginnanken ɗi Anbideedi Siima

yi, moodin ya ni. Gunjamulanko ku d'i du xaliifa Siimakundankon ɗa. Siimanu ku da noqu kini Gunjamunu ku yi Anbibideedi Siima kingennan ɗa, Jaafunu Yaaginnanke ke, Gunjamulankon ti a na bullu dabari i da. Moodi ke ti i ga na bulle dabari i da, i na debe ke toxora i deben ɗa. I da laayidun wutu me naxan ɗa. Moodi yugo ke da bullun dabari. I da deben toxora Yaaginne, ke ya ni, deben toxon toxore kundu ya yi. I d'a toxora Jaafunu Yaaginne ya yi.

Gunjamulankon ni gajanɗaanon ya yi, sero ya ni i ma sanga ti i du yi, i wa fo tu i gaa a jaana, i wa fo tu i gaa a dabarini, i wa fo tu i gaa a koono, sero ya ni, i w'i du mulla moxo yi, a ga feti bonoye. Gundugumun ya ni, hari ke lenki i me su nta Gajaaga yi gundugumaaxun ɗa. Gunjamulankon ma mare Gajaaga yi abada. I kafi mangun ɗa. I ja tunkallenmun da yigaano yi. Salluballen na Gunjamulankon baane ya maxa Gajaaga yi. Fayiye ga na ja noqu su yi Gajaaga, Gunjamulankon salluballen wa fayaana ke bangandini seron da. Silaamaaxun ri, xa hari lenki sere nta saaku Gunjamulanko ku yi. I fiinu ku wa i maxa hari lenki.

Siimakundanko

Tirindindi fillandi: *O gaa a mukku Gajaaga na a wutu Keju ma katta Gande, manne nda ke digaame sabatindi ?*

Kamane Tanbo Dankura ya n giri Tunbukutu. A gaa riini, a do sero ri doome, kun sero gaa a xilli ti : « O Kaman Tanbo Siima » dorondi xanne ya ni. Kamane Tanbo ga ri, Alla d'a taaxunoqun gamundi noqu yi, i ti Banbaranxannen ya ni « *An b'an de yan* » i xosi non xiri Anbideedi. Kamane Tanbo d'i janmun saxu a kanma, i ti Anbideedi Siima.

Kamane Tanbo Dangura ri maranden ya xanne maxa. A ga d'a tu keeta nan ti i sabati Anbideedi Siima taaxen ɲa, a ga xibaari ti sero beenu gaa i kaane ke taaxe noxon ɲa, nan ti kun sero ni gajanɲanon ya yi, m'i gaa i xilli Gajanbinnu, Kamane Tanbo Dangura do i seron da me ni. I gamun tontonde : Sere su nta ɲaana i du danɲa xirise yi, seron ya na seren ɲaana xirise yi. Nan duje me danɲa ti me diganxannun ɲa. O na me gaccun tanga, telenɲontaaxu, nan xura me danɲa. Kamane Tanbo Dangura ti i jaman danɲa : « O ga sabati Anbideedi Siima taaxen ɲa, a n fatanta, o na dingira xerexere, o maranden gaa xenpeene dingira be yi. »

Gajaaga yinbe

Yinbi baane ya n ro Gajaaga yi, a m'i ta filla, yinbe ke royen sababun giri ti Kamane Tanbo Dangura Siima ya yi. Kuudo i n'a tu i ga nan xawa na noqu beenu do me naxan mara. A koota alimeeti nta o da ke kaara yi. Kamane Tanbo Dangura da yinben kumu ti sendenjen ya yi, ken falle na sero naxati sugandi bakka jaman ɗa, ti kun nan bati do yinben batten ɗa, baane na yinben batu katta Kinbakkan ɗa, yinben ga na kara noqu be yi, an do taagumance na ri. Baanen na yinben batu katta Kingennan ɗa, yinben ga na kara noqu be yi, an do taagumance na ri. Baanen na yinben batu katta Saahelin ɗa, yinben ga na kara noqu be yi, an do taagumance na ri. Baanen na yinben batu katta Banboxun ɗa, yinben ga na kara noqu be yi, an do taagumance na ri.

Dagaano ku daga, nan saage riini katta Kamane Tanbo Dangura Siima yi. Kinbakkan dagaanan ti yinben ga kara noqu be yi, sutten ya na non ɗa, kennun wa non ɗa. I da non xiri Kepusutte. Banboxun dagaanan ri, a ti yinben ga kara noqu be yi, danbaren ya na non ɗa.

I da non xiri Dabarinne. Kingennan dagaanan ri, a ti yinben ga kara noqu be yi, xoolun ya na non ɗa, yinben kara xoolun ya yi. Saahelin dagaanan ri, a ti yinben daga kara ma Taganta (Taganti).

A koota fanje ke tafatoyen nta dangini sogone fillo yi.

Kamane Tanbo ti fanje gaa an do sere naxan ŋa, fanje wase jinge yi. Kamane Tanbo Dangura ti ku jingu do me naxa ke wase o danja mare fo yi. Gajaaga toxon riimoxon do a sabatimoxon faayi ke ya yi. Ku sero beenu ga da Gajaaga joŋa, gajanŋanon ya ni. I nta seron noxo, i na gunnen ya yi. I wa gajanŋa sere yaaxe nta i ya. I ti i danja Gajanbinnu. Gajanbinnu ya n yille wucce dangi falle nan ŋa Gajaaga. Ken na Gajaaga toxon riimoxo. Ken sabati ti Kamane Tanbo Dangura Siima yinbiroyen ya yi, nan ti Kepu katta Gande, fanje katta danbare.

Siimanun tunkaaxu

Gajaaga jingun ga sabati dinma be yi, Siimanun maxa, Kamane Tanbo Dangura Siima ya n mare, Gajaagankon gaa numiini a yi. Kamane Tanbo Dangura da Gajaaga mara, a ma buna katu, bunakatte ma Gajaaga marandi a yi.

Tanbo Siima tunkaaxu ke noxon ŋa, siine wo siine, a wa kuren bagandini, ken feti i do sere wa me yi do Gajaaga batten ŋa, ken fe, kurugumun ya ni, i ra nta ŋaana kuren bakken falle. Siine su i na dayinxungan ya kuttu, na a saxundi bulunraqen ŋa, siinu ku wurunton na daga, i wurunton na ri, ma siinu ku korobinson ga na dayinxunga ke kutu na a ŋama. Tunkanyugo ke na ti ke wase kure yi keeta, ma Alla nda siine tana koyi i ya xadi.

Wurudunkuyin xiisa

Kamane Tanbo Dangura da kuyi xote wari, yillen ga kare, a d'i seron kafu me yi, a ti i da fo wari tejeene i du yi, ken fo d'i lasama. Xa ken fo do jamu nta katta i ya.

I ti Kamane Tanbo danja : Hari na bone kutu, o xeerin gaa a yi. Ke kuyi wallen ma dangi bita dantanto yi, Tanbo Senpara ri ware Kamane Tanbo do i seron kanma. Kamane Tanbo do i seron da Manga Tanbo do i seron baasu gunbo. I da labon kini Manga Tanbo Senpara yi. A ga nta labon roono nan togen ŋa, a w'a roono nan gojan ŋa. Kamane Tanbo Siima xosi giri, a ti ike ma saxu a yi xurusinde gaa ku sero kaara ! A yinme xosi labon raga Manga yi, na na ke xurusi. A ga duguta xurusinden ŋa, Manga Tanbo Senpara daga taaxu a gujan kanma yi. Kamane Tanbo Siima ga ri, a ti Manga Senpara danja : « Maama, giri kunja ! » A ti a danja, maama, ke d'an firi keeta, anken na ŋaŋi in da yigaana yi. Kamane Tanbo Siima ti Manga da : « I wa fi dantanto xaliifana an ŋa, o na jejun tafu o do me naxa: “ Baccili nan maxa Siima yaxare xuso wutu. Siima xa nta Baccili yaxare xuso wuttu.” O nda axa ŋi fitinan noxon ŋa, o nda noone be kutu, axa nan maxa a falle fana. Axa xa nda noone be kutu, o nta a falle fanana. Kalle, ma ŋaxa, ma yinmansiye, Baccili fo wo fo, gunbo, ma tanmise, a fallanta, oku Siimakundankon ya fo ni, a kaananta, axa xa ya fo ni. » I da ku laayidunu tafu me naxan ŋa, nan takki i kanma. Xa lenki, fo wo fo ntaxa i

batten ɓa. Baawo, i d'i laadanun wara ti wandi laadanun ɓa. I d'i danben wara ti wandi danben ɓa. I d'i xillen wara ti wandi xillen ɓa. Siimakundankon ɓa yigaano yi. I da mangaaxun wutu yere ya yi. A falle Kamane Tanbo Dangura Siima da gajanɓaano ku sagata baane baane, n'a moxon koni i da ti Manga Tanbo da tooren raga i ya. A ga da kundu ko, Sanba Yaate Jaagolla ti Kamane Tanbo Siima danɓa : Aaha ! An duɓe ti a yi ya ba ?

Tanbo Siima ti a danɓa : I duɓe ti a yi. A daga a ko Maamu Fade da ti Manga Tanbo da tooren raga i ya, a xa ti a danɓa : An duɓe ti a yi ya ba ? A ti i duɓe ti a yi.

Baccilinun riimoxo

Manga Tanbo Senpara giri Suwaala ya yi, nan ri Soxoro. A gaa riini Soxoro yi a koota, tunkanyugo be ga ɓi marene non ɓa, a toxon ni Mahanmadu Salle. Manga d'a muuru tunkanyugo ke maxa yi, ti a n'i ku sere, i w'a mulla nan daga Jiigillu yaala. Tunkanyugon ti Manga da ken feti baasi, xunbane suxuba fana an na daga saxu killinfatanfanso be gaa Soxoro kinbakkann ɓa, n kuren wa bakka, seri fana be nda an ɓi non ɓa, an do a kaman na daga. Manga Senpara ti i d'a mugu. Suxuba fanan ɓa, a daga saxu killinfatanfanson ɓa. Kuren ga bogu, seri fana be ga ri ware Manga yi, ken ni Korotigumun korotigumen ya yi. Ken ga ni Janmoyi Aminan Janbo. Manga ti i d'an

raga ! Janmoyi Aminan Janbo ti a da : « An wa sere tu duna yi sere be ra ga ike ragana ? » Manga Tanbo ti a danɗa i do tunkanyugon ya n gamu ti ke xibaare yi. Janmoyi Aminan ti a danɗa : « O nan daga Tunka Mahanmodu Salle banɗe. I daga katta tunkanyugon ɗa. A ga da Manga do Janmoyi Aminan wari tejene du yi, a nuxudusamu, ke ga d'i kita moxo be yi. Xa a saage tini : I yinme saratixannen ya ni. Kuren kaananken feti sere kundun ɗa. Seren su xa nta jaana kuren kaananken ɗa. A koota tunkanyugo ke saxunten wa Janmoyi Aminan Janbo yi. A ti Janmoyi Aminan danɗa : « N saxunten ya ni an ɗa ma kalle koota. N w'a tu ti laayidugumen ya ni an ɗa. An do sere ga na kafi, a kaman ga m'an janba, anken nta sere janbana. Saasa inke Manmodu Salle faayi ga da ke sere xaliifa an ɗa, an n'a koroosi, fo nan maxa a kita katta a gaa joofene i jooferan ɗa. Ke sere toxon ya ni Manga Senpara, a ti i w'a mulla nan daga Jiigillu yaala.

Tamabenbaanen do korotinsumalle

Mahanmodu Salle ti Janmoyi Aminan da : « Daga nangallen ɗa, gunbu dunben wa no tamabenbaane, an n'a raga riini. » Janmoyi daga tame ke raga riini. Tunkanyugon ti a danɗa : « Janmoyi ! Korotinsumallen faayi, an na Manga yokkun ro tame ke kanma, axa nda

kira terene, wuron ga na ro axa yi noqu be yi, axa na tame ke kari, nan yige, xa, xa maxa xotte kara. Axa nda duguta, an na xottu ku ro gujan noxon ɗa, an na jonbangumanlenmen ɗa na tame ke sanpa. An nd'a sanpa, a wa gilli nan sigi. An na axa yokkun ro a kanma. Ma axa ga na joofe axa jooferaxen ɗa, axa biraadon bakka tame ke ya yi. N da ken laayidun wutu an danɗa. »

Janbonun do Daraamenu

Ken koota baane su, yinbi xoore ro Soxoro deben banboxun ɗa, na beesu sigindi i tan ɗa. I ga duguta yinbe ke sonqon ɗa, wullu lenjan wa Janmoyi Aminan Janbo maxa. Ken wulle xa da kaawafi dabari Soxoro yi a koota. Janmoyi Aminan Janbo kaagun yaxaren jiidi, a lenjan wa Soxoro yi a koota. Ken koota baananne, Jaamiyo Aminan Daraame xa kaagun yaxaren lenjan wa Soxoro. Yinben sonqon falle, lendunjaaxo ku d'i renmun xanta, beesu d'a sinma lemunu ku toxo yinbe ke yi ya. Jaaxa Janmoyi Aminan Janbo wullu yaxarin lenja ke yan da lemunu ku filli gana kappa i renmun ɗa bakka yinben kaane, nan daga i wara gunban ɗa. I do lemunu ku muurunden gaa me yi, wulle ke ri sigi do Janmoyi Aminan ɗa, n'a raga ti i doroken ɗa. Kamane ke m'a haaju ta fana, ta filla. Ta sikkandin ɗa, Janmoyi Aminan da wulle ke batu dagana

dooringunban ɗa ma a gaa riini sigi lendunbu ku filli yi kafiini wullu lenja ke renmun ɗa.

A saage riini a moxon ko seron danɗa, i da lendunjaaxo ku xiri katta i renmun ɗa, xa baane su kori i renmen tuunu. I ti danɗa kuɗa : Fo wo fo na fo wutu tannu. Ke ya saabu da ni janmu Janbo do janmu Daraame ga ɗa baane yi.

Manga Tanbo Senpara, a da killen muuru tunkanyugon maxa, nan daga Jiigillu yaala. Ken koota fanɗe ke tafatoyen nta dangini sogone fillo yi. Ken ya ni i gaa tini a da Jiigillu. Manga Senpara do sero beenu ga giri doome Soxoro nan ri Gajaaga yi, kun ni Janmoyi Aminan Janbo, a do Jaamiyo Aminan Daraame, kafiini Gooraane Jaxiite Gooraane. I sero naxati ya n giri Soxoro nan ri Gajaaga. I ga giri Soxoro, i yanɗa Daamangille Jaawara kanma yi Kingi. I da bito ɗa non ɗa. I dangi nan yanɗa Maarentumaani, Jonboxo. I da bito ɗa non ɗa. I ga bogu Maarentumaani, i do Banbaranbinne gamu killen ɗa, a toxon ni Binjugu Torowore, a da Manga do i seron killen faayi, a ti i ga da fo be wari, axa da killi laate wutu, axa gaa dagana noqu ke be xa yi, sero wa axa kaane non ɗa, kun sero, axa ra nta i da buna yi, axa ra nta i da gawalle yi, axa ra nta i da kaafa yi. Xa, axa na i niini ti axa korotun do axa feeron ya yi. I dangi. Manga Senpara do i seron ri Keɗu. I yanɗa. Janmoyi Aminan Janbo da sumallen raqen wasa na i bundanɗen wutu, ken ga ni

koroten bundanjen ɗa. Na du toxo Keju, a da bundanje ke katu, bundanje ke daga xenu Gande xoolen ɗa. Bundanje ke kati yinmen ni ya, bundanjen girinoqu, nan daga a wara a xenunoqu, ken xenne i mareyen noxon ya yi. Ken falle ya ni, i d'i yokkun wutu, nan janbandi katta Kingennan ɗa, ti i wa telle bundanje ke xenunoqun muuru. I gaa killen ɗa dagana, Janmoyi Aminan Janbo ti Manga Senpara da : « O wa riini sero yogonu yi kaane, i w'o baasunu gunbu binne yi, i w'a fanqana n'a tongi, i na labon kini anken Manga Senpara yi ti an na gunbo ke xurusi, nke Janmoyi Aminan wa telle taaxu an taɗon ɗa. I nda labon kini an ɗa, an na labon ro nan bennen ɗa, i nda ti non fe, an na labon ro xoqen ɗa, i nda ti non fe, an na labon ro noxunkan ɗa. Ken ga na ɗa, tunkanyugon wa gilli na labon raga an ɗa. A nda labon raga an ɗa, an na ri taaxu a gujan kanma, a kутten na ɗame ti sefen ɗa.

Manga do i seron ga joofe Anbideedi Siima, i d'i gemundi n'i bisimilla, n'i kuupi. Ken falle, i ti Manga Senpara da : « O wa axa tirindini, manne xa n da axa taanun booxo kundu ? » Manga d'i jaabi Banbaranxannen ɗa ti : « *An ye baa de tige, an senw perena.* » Ken noqu ya ni i ga ti a da Manga Tanbo Baccili Senpere. Baccilinun yinme d'a faranfarondi, i ti Baccili Senpara. Ken bara baane ya ni i ga ti Janmoyi Aminan Janbo da : Janmoyi fulaane-maxan maama, i nt'an xata gaja yi sakkati i na Gajaaga wulle janbe an ɗa. I ti Jaamiyo Aminan Daraame xa da : Daraame

xaayi. Na Gooraane Jaxiiten kuuji ti : Gooraane Jaxiite Gooraane, tagen do jinnanxanpa, kanjen tage xo sawaaxe.

Baccilinun tunkaaxu

Manga Tanbo Baccili ga taaxu tunkanyugun gujan kanma, Kamane Tanbo Dangura Siima ti Manga da : « Maama, giri keeta kuja ! » Manga Baccili ti a danja : « Maama, tunkanyugo ga na giri, tunkanyugo yan taaxunu. Kaagume nda giri, kaagume yan taaxunu. » Kamane Tanbo Dangura ti Manga danja : « N duje an danja, n wa noqu kinni an ja, an na daga Gajaaga mara ti non ja. » Manga Senpara duje. Kamane Tanbo ti Manga da : Daga kinbakkanbanboxun ja, debe wa no, a toxon ni Xaloxalo. Ken koota tanjere (70) tagantunqanje wa Xaloxalo, baane su do i funen nta me tagandixannen mukku. An na daga Gajaaga mara ti non ja. I da tunkanyugungujan kini Manga yi. Manga Tanbo do i seron daga Xaloxalo yi Xaayi kinbakkan ja. I do tunkanyugungujan daga. I joofe falle, Manga do i jaman da yinbinburubulle ke noxon raga katta kingennan ja, kuudo i n'i bundanje ke xenunoqun tu. N'i toxo ken muurunde yi, i daga ware xoole yogo yi. I toxo terene do a xannen ja. A xosi i bundanje ke wari. A ti : “jorilu munni” bundannen faayi, fullanxannen ja. A da du toxo non ja nan kare Gidimaxa waxen ja. A da Malle

Maxan Sumaare ni gidinkunmen ɗa, i gaa tini Giden Maxa Malle Sumaare. A da Sakkinnen ni Maxan Malle Sumaare Saahelin ɗa.

Manga Tanbo Senpara, i na ti Tunka Jata, a yan da Gande xoole ke xiri Jorolixoole. A da Mariyan Gusiina futtun katu, ken ma jiidi a danɗa. A da Saalunga futtun katu, ken ga na noxon wutu ta su, a na bakkaanun do leqaanun ya saarana. Ken falle, a da renyugo saara Manga danɗa, ken ya ni Manga sooman ɗa. Ken renme toxon ni Nangu Manga, ken Nangu Manga da Dunbe Nangu Saara, Dunbe Nangu da Sanga Dunbe saara, Sanga Dunbe da Aali Xasan Mariyan saara. Aali Xasan Mariyan sooman ni yaxaren ya yi, a toxon ni Boojo Jaabe. Ken daga yaxi Gidimaxa yi, Kamaranun ɗa. Ken falle, Saalunga da renyugu naxati tana saara Manga danɗa, kun fanan ni Naafin Saalunga, fillan ni Jata Saalunga, ken daga taaxu Kanbiya, kaanu filli w'a maxa Gajaaga yi yere, ka baanen wa Gunjamu, ka baanen wa Golomi. Sikkanden ni Maxan Saalunga, ken taaxu Laani, a do Sansanje, Gidimaxa. Naxatanden ni Jogoran Saalunga, ken daga kinbakkann ɗa, a ɗa Jogoraamen ɗa.

Manga sooman renme, Nangu Manga, a da Dunbe Nangu saara. Dunbe Nangu da Maxan Sanga saara. Maxan Sanga da Tanbo Sanga saara. Tanbo Sanga da renyugun sikki saara, kun daga taaxu Arundu Senegaali. Fanan ɗa debigume, fillan ɗa Alimaani, sikkann ɗa non ɗa kundun ɗa.

Xasan renyugun sikki

Aali Xasa, a do Siliman Xasa, kun wa saaxe yi. I ma toxon ni Kannin Biidaanesi, nan bogu Jonboxu Maarentumaani. Anma Dunbe Xasa, ken ma toxon ya ni Wakkaane Saaxo, Wagadunken ya ni. Aali Xasan daga taaxu Danberinne, Danberinne faayi Farabanna do Fendeli naxa, Banboxunkitten ɗa. Anma Dunbe Xasa, ken daga taaxu Bensoome, Bensoome ken wa fallenme be ga giri Banboxun ɗa, nan ri ware fanxoore yi, Guccube do Arundu naxa, non na Arundu ya yi lenki. Siliman Xasa, ken daga taaxu yugusirinkandan ɗa Jonboxu yi.

Jaabi Finjonɗen renmu

Banda Anmedi Woolinke, ken yogo wa Jonboxu. Biraama Tunbudunke, ken daga Tiyaabu, do Senegaali debun tana. Kulukon Legere, ken yogo wa Dikori Gajaaga. Aali Sanba Mariya, a renme be toxon ga ni Leeli Maxan Birisi, ken yogo wa Seegaala Gajaaga.

Xasan saayinton sikki

Aali Xasa, Siliman Xasa, Anma Dunbe Xasa. Xaaye Tanbo Manga (Tunka Jata) yan da ku renmu faaba kari, ken ga ni Xasan ɗa. Xasan saayinto ku sikki d'a ko i faabatugunnu

da ti i nan daga Manga Tanbo kari. Faabatugunnu ku ma dune. I ti Manga gaa debe be yi, tanjere tunqanqe ya na non qa, i nta me tagandixannun mukku. Ku seri lamaanu ga na daga xenu kun qa, Manga n'o jamana ya. Leminu ku sikki ti faabatugunnu ku da : Ikun wa telle, i ga na Manga tooren bonondi su, i do faabatugunnu ku fo feti toore ke yi.

Leminu ku sikki daga i baayi noqu, ken ga ni Joogu, ti i wa telle i du muuru kuudo nan katu Tunka Jata tooren bonondini. Leminu ku sero sikki daga i du muuru, siino peri. I xaranmoxo gaa yanpana i maxa, a ti i nda ni roono deben noxon qa, i do seri fana be nda gamu, i n'a kari, nan waxu a kanma taanu sikki. I gaa roono deben noxon qa, i do i faxari Joogu ya n gamu. I ti : « O kitten d'o yaaxen kara ! » I faxarin Joogu ti i danqa : « Axa xaranmoxon gaa yanpana axa maxa, a ga da ke be ko, n da ken ya tu, ken yan d'in bagandi. Nke ya ga ma bogu su, axa haajun nta siroono. Faxare ke ti i n'i kari, baawo i gidanyugon toxo Manga Tanbo janbayen ya yi. Fo wo fo gaa Manga Tanbo Toore ke bonondini, i wa do Alla yi, i wa do axa batten qa. Leminu ku d'i faxarin kari, nan waxu a kanma ta sikko.

I gaa roono i kan qa, i da faxare ke ni taaxunu, a gaa yeregendini. I ti faxare ke da : « Baayi kundu xa ? Mannen sare ? » A ti i danqa : « Axa daga fo muuru, xa, axa da fo toxo in xa maxa yere. » Faxare ke yille i rondini konpen

ɗa, yagonu ti siino peri, yagonu ti xasu peri. Xa, nuxudusanmen wa faxare ke yi. Ken koota, komo yaxare wa baaye ke maxa, ken d'a tu fo be nuxudusanmen gaa Joogu yi. A xa d'i rendunben bagu i fallen ɗa, n'a kini Joogu yi. Joogu da ɗaalintonto peri kini leminu ku yi. A da tungon taaxundi, na wulluyinmen ro tungo ke noxon ɗa, na leminandunbe ke ro tungo ke noxon ɗa. Leminu ku xirise Siliman da gondomen wutu ti i w'i loppini. Lendunben soyi. A da gondomen saxundi. Anma Dunbe Xasan da gondomen wutu ti i w'i loppini, deenandunben ga soyi, a da gondomen saxundi. Aali da gondomen wutu. Deenandunben soyi, ken m'i kitten do gondomen sigindi, a da deenandunbe ke do wulluyinmen loppi.

Ken falle, i daga. I ga joofe deben kanfallun ɗa, komo yugo be gaa royaanon do bakkaanon koroosini deben kanfallen ɗa, i da komo yugo ke xiri, i ti a danɗa : Manga Jata yan da o faaba Xasan janba n'a kari. Komo yugo ke ti leminu ku na laayidu wutu i da. Leminum ti i gaa laayidu be wuttu a da, Baccili fo wo fo, sere ya n kappa aken ɗa, xa aken nta kappa sere yi. Komo yugon ti i na a wara xunbane yi, wulluhan waxati. I do Manga yaxarinlentugunnen n'a wutu doome, Fenda. Aali Xasan sege yitten kanma, na ɗaalintonton peri tonto.

Suxuban ɗa, Manga Tanbo, Tunka Jata wanqibiren ga kije, Fenda d'a jiinun deni jooxen ɗa. Tunka Jata daga wanqi, a ga duguta, a gaa i wunon rondini, wulluyinmen

foxu wunon noxon ɗa taanu sikki. A da du toxo Fenda da nan ti : « Fenda, Xasan saayinton sikki d'in kita ! N toxo Xasan saayinton sikki yi. » I da Manga Tanbo Jata raga, do a nan bogu kanfallun ɗa, n'a kari. I ti komo yugo ke nan taaxu Manga kanma, m'a ga na saayi, janba nan maxa i raqen ro a yi, faara ma ri laxabure n'a yiga.

Komo yugon ti seri fure ! I nan taaxu ken kanma ti m'a ga na saayi ? Ken saayini kan bire ? Aali ga xiribe komo yugon ɗa, jeetun yanqa a yi. A ɗa xo xulunballenme a taanun naxa. A siginten taaxu a kanma. Baccilin janbayan d'a joppa gelli ke komo yugo ya yi. Xasan saayinton sikki ga da Tanbo Manga kari bire be, faabatugunnun sanqi.

Baccilin do Sumaaren xiisa

Alimaami Binne Sumaare ya n giri Hayire, a gaa dagana hijun ɗa Makka. A dagante hiju ke yi, a do Baccili xapaana da me sagara gunne ke yi. Baccili ke ti Sumaare ke da : « N d'an raga ! » Sumaaren dune, a ti Baccili ke da, i da laayidun wutu an danɗa, an na i wara, i wa dagana hiji, i ga na saage dinma be, i na ri taaxu an danɗa. A do Baccili ke gemu ke kanma. A daga i hijun ɗa. A daga i tan ya yi hiji. A da siina dantanto ɗa, a ma ri. Yogonu na ti siino filli. Alimaami Binne ga saage riini, a da Baccili ke janba. Baccili ke ni bunagumen ya. Alimaami Binne dagante ke, a do Baccili ga da me sagara noqunne ke be

yinme yi de ! A riyinten xa, i da me sagara kun taanu ya yi. I ti Alla nda ni balla xapaanan ɗa, a na texuyen ya walla a yi. Baccili ke da Alimaami Binne wari, xa, Alimaami Binne ken m'a wari. Baccilin ga d'a tu ti a janbe, a d'a xiri nan ti : « Arifaxa ! Kundu xa, an janbe ya ? » Alimaami Binne ti : « Arifaxa in ni an janbana ya de ! Xa, Alla ya n kiiti in do an naxan ɗa. » A ti Alla kiiten nan fasu serankiiten ɗa. Alla yan d'in kini an ɗa, o nan daga. I ga joofe Laani yi, i d'a ni Alimaami Binne ni silaamin ya yi. I d'a taaxundi i do Kinbakkannaxa, a na i silaamaaxun dabari non ɗa. Ken falle da waxati laate ɗa, a gaa i baana-baanan tuubindini, Sumaaren da moodaaxun (alimaamaaxun) kita kundu ya yi Laani taaxen ɗa. Ken ga fe, alimaami nta Baccilinun maxa nan dangi Daraamekundankon ɗa. Baawo, Daraame, Janmoyi, a do Jaxiite, Baccilin do kun ya n giri doome yi Suwaala, nan ri Soxoro, nan ri Kingi, nan ri Maarentumaani, nan ri ke Gajaaga yi. Laada gaa sere su do Baccili naxa, a saqa ku xallen ya kanma.

Xaayi xaaren riimoxo

Manne xa n sigi i ga ti Xaayi da : Xaayi xaare ?

Xaare yan ni du yi Xaaye lenkin taaxe ke noxon ɗa, xaare ke noqu yogo, a na xooro, noqu yogo, a na roxo, sokke yogo ni bakka xaare ke yi, i gaa a xilli Xaaye (bili). Ken sokke xesiwaxatin ni mullen biren ya yi. Xaayen

mirini na jongun ya jogi ti a yi. I ga na ni telle xesi, i na ti o wa telle Xaayen xaaren ɗa, nan daga xaayen xesu. Ke sefe konɗen ya saabu da ni, Xaayi toxon ga ri.

Yogonu xa ti, tunkanyugo yogo yan ni marene yere a toxon ga ni Xaaye Manga, xaare ke na aken ya marayen noxon ɗa, ken ya saabu da, i gaa xaare ke xilli : Xaaye Manga xaare, Xaaye xaare, ma a gaa jaana « Xaayi »- « Xaayi. » I gaa a koono, Xaayi taaxu siine kamo karagi, tankarage, a do ɗeru (557) ya yi.

Gajaaga debu, saado Baccilin gaa riini

Kun debu ni : Keɗu, Anbideedi Siima, Kanangille, i na ti Jaani, Seegaala Gajaaga, Senjelu, Gunjemu, Guccube, Guuran Gide Deppe Kamara, i wa tini Golomi, ken do Njaayiganko, Bakkeli Denba debe. Ku debu tanmi ya ni. Ken d'a ni Sanba Yaate debe: Sanbanfare kare, ken d'a ni Saalunmukke Taawo debe Noole kare. Baccilin ga da debi fana be taaxundi Gajaaga, ken ni Xaloxalo ya yi, Xaayi kinbakkabanboxun ɗa. Baccilin debi filla Gajaaga, ken ni Danberinne ya yi, a wa Xaayi Banboxun ɗa. Baccilinun taxandi (sanqi) Danberinne ya yi.

Tooren faraaximoxo

Tunkanyugun ga da me batu moxo be yi, o m'a kita ti i moxon ɗa, xa, n ga da ku beenu kita, ken ni ku ya yi :

Fana: Kamane Tanbo Dangura Siima ya ni Gajaaga tunkanyugu fanan ɗa. Baccilin da tunkaaxun kita ti Siimakundankon ya yi. Baccilin tunkanyugaaxun d'a joppa siine kamo sikki tankabe do ɗeru (397) ya yi.

Baccilinun tunka fana : Tanbo Manga (tunka Jata) a toori Xaloxalo, Xaayi kinbakkan ɗa.

Filla : Aali Xasa, a da Gajaaga mara ti Danbarinne, Xaayi banboxun ɗa.

Sikka: Anma Xasa, a da Gajaaga mara Bensoome.

Naxata : Naaye Baccili, a da Gajaaga mara Tanbonkaani.

Karaga : Sanba Tanbo Baccili, a da Gajaaga mara Digokori.

Tunmu : Bakkara Bintili Baccili, a da Gajaaga mara Maxanna Tubaabunkaani.

Nerunde : Maxan Jele Baccili, a da Gajaaga mara Laani Tunka.

Segunde : Manmodu Naxale Baccili, a da Gajaaga mara Tanbonkaani.

Kabunde : Alimanna Baccili, a da Gajaaga mara Kooteera.

Tanmunde : Konko Gooba Baccili, a da Gajaaga mara Tiyaabu.

Tanmu do baana : Anma Lagare Baccili, a da Gajaaga mara Tiyaabu.

Tanmu do filla : Ma Tanbo Jele Baccili, a da Gajaaga mara Tubaabunkaani.

Tanmu do sikka : Tanbo Bija Baccili, a da Gajaaga mara Muusaala.

Tanmu do naxata : Pappa Baccili, a da Gajaaga mara Tiyaabu.

Tanmu do karaga : Sanba Wuri Baccili, a da Gajaaga mara Tiyaabu.

Tanmu do tunmu : Siliman Sanba Baccili, a da Gajaaga mara Tiyaabu

Tanmu do neru : Buubu Faatuma Baccili, a da Gajaaga mara Laani Taaxutalla.

Tanmu do segu : Sanba Xunba Jaama Baccili, a da Gajaaga mara Tiyaabu.

Tanmu do kabu : Siliman Sanba Baccili, a da Gajaaga mara Laani Tunka.

Tanpille : Siliman Jaara Baccili, a da Gajaaga mara Laani Tunka.

Tanpillen do baane : Biraama Jaama Baccili, a da Gajaaga mara Tiyaabu.

Tanpillen do filla : Sanba Alimanna Baccili, a da Gajaaga mara Kooteera

Tanpillen do sikka : Tunka Xande Baccili, a da Gajaaga mara Laani Tunka.

Tanpillen do naxata : Sanba Gajata Baccili, a da Gajaaga mara Tiyaabu.

Tanpillen do karaga : Sanba Xunba Yaasi Baccili, a da Gajaaga mara Laani Tunka.

Tanpillen do tunmu : Taɗa Sanba Baccili, a da Gajaaga mara Tiyaabu.

Tanpillen do ɗeru : Bakkeli Alimanna Baccili, a da Gajaaga mara Kooteera.

Tanpillen do segu : Siina Haawa Baccili, a da Gajaaga mara Tiyaabu.

Tanpillen do kabu : Sanbanlenme Baccili, a da Gajaaga mara Laani Tunka.

Tanjikke : Jankanme Baccili, a da Gajaaga mara Kooteera.

Tanjikken do baane : Aali Suntu Baccili, a da Gajaaga mara Laani Tunka.

Tanjikken do filla : Anma Suraqe Baccili, a da Gajaaga mara Laani Taaxutalla.

Tanjikken do sikka : Muusa Naafi Baccili, a da Gajaaga mara Waalinkaani.

Tanjikken do naxata : Maxan Lungo Baccili, a da Gajaaga mara Maxanna Tubaabunkaani.

Ku tunkanyugu maranden noxon ɗa, debe su do i duran debigumen ya ni. Debigumen wa deben marana, xa, tunkanyugon ya na debun kafumanton marana.

Maraana Legere

Maraana legere, ken ni Bakkeli Baccili ya yi Koooteera. Ken kite tubaabun gaa Mediina ragana, aken ɗi tubaabunu ku kurallenman ya yi, ken ni siine wujjine kamo segi, tankarage do karago (1855) ya yi xasu kabundi (9) tanmu do sikko (13) . Ken falle ya ni tubaabun ga da fankan xaliifa a yi Koooteera. Ken waxati Senegaali do Maali nt'a yi, a su ni Gajaaga ya, n'a wutu Digicce ma Danbare. Ku tubaabunu yan d'o taxandi. Tubaabun ga d'o taxandi, i da beesu toxon kini a yi, n'a wutu Keju katta Bensoome.

N'a wutu Digicce katta Danbare i wa ku do me naxan xilli Kanmeera. Ken ni Gajaaga Maali. N'a wutu Bensoome katta Gande, n'a wutu Digicce katta Tanbakunda, i wa ku do me naxan xilli ti Guwoyi. Ken ni Gajaaga Senegaali. Xa, Gajaaga taxandi Maali yi taxandu sikki yi. Kutiyi fana,

n'a wutu Keju katta Soboku, do a nan sege katta Banboxun ŋa, i wa ken xilli Maxankaara. Kutiyi fillande, n'a wutu Digokoori katta Xaabu Gajaaga, do a nan sege katta Danberinne, i wa ken xilli Suntukaara.

Kutiyi sikkande, n'a wutu Seegaala Gajaaga katta Guccube do a nan sege katta Seebu Maali yi Gunjamunun banje, i wa ken xilli Jankanmekaara.

Manne xa n toxo o danŋa ken tunkaaxu yi lenki ?

Fo be ga toxo o danŋa ken tunkaaxu yi lenki, a toxo o danŋa n'a masala baane ya. O nta hari a tu nafa be gaa a yi. Kuudo o nan katta a tuunu, o n'a muuru xirisun do tuwaanon maxa i duŋeyen kanma.

Kitaaben nuxudufoonu

Safandiyinme	1
Roraqe	2
Gajaaga riimoxo	3
Janmu Jaagolla	6
Seegaala Gajaaga toxon riimoxo	7
Jaagollanjanmun riimoxo	8
Jooguxaare riimoxo	11
Jooguxaare kiite	12
Janmu Gunjamu	13
Yaagine Gajaaga toxon riimoxo	13
Siimakundanko	15
Gajaaga yinbe	16
Siimanun tunkaaxu	17
Wurudunkuyin xiisa	18
Baccilinun riimoxo	19
Tamabenbaanen do korotinsumalle	20
Janbonun do Daraamenu	21
Baccilinun tunkaaxu	24
Xasan renyugun sikki	26
Jaabi Finjonjen renmu	26
Xasan saayinton sikki	26
Baccilin do Sumaaren xiisa	29
Xaayi xaaren riimoxo	30
Gajaaga debu, saado Baccilin gaa riini	31
Tooren faraaximoxo	32
Maraana Legere	35
Manne xa n toxo o danja ken tunkaaxu yi lenki ?	36